

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

УДК 338.24.021.8

Барілець Павло Сергійович

**ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОГО РИНКОВОГО
ГОСПОДАРСТВА**

напрямок підготовки 6.030501 «Економічна теорія»

АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи бакалавра

ОДЕСА – 2019

Кваліфікаційна робота є рукописом.

Роботу виконано на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Жданова Людмила Леонідівна,
Одеський національний економічний
університет, професор кафедри загальної
економічної теорії та економічної
політики

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться 10 червня 2019 року о 9:00 год, на засіданні державної атестаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 202

З кваліфікаційною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 214

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обґрунтовується тим, що кожна окремо взята економічна або соціально-економічна концепція не виникає з нічого — в її основі неодмінно (у тій чи іншій мірі) закладені розроблені раніше теорії, вже висловлені точки зору. Концепція соціального ринкового господарства не є винятком — в якості її бази виступає теорія неолібералізму та німецького ордолібералізму.

У Німеччині після Другої світової війни виникла дилема неможливості спонтанного ринкового порядку і неприйнятності всепроникаючого державного втручання. Населення не підтримувало ідею конкуренції. Тому німецьким економістам необхідно було визначити розумні межі та ефективні методи державного втручання в економіку, з одного боку, і активно захистити вільну ринкову економіку від надмірного втручання держави, з іншого. Переміг напрямок неолібералізму, представники якого виступали за соціальне ринкове господарство.

Можна стверджувати, що незважаючи на різноманітність поглядів на роль держави в економіці Німеччини, панівні позиції в країні займає концепція соціального ринкового господарства, реалізація якої забезпечила відродження Німеччини після Другої світової війни, а також швидкий і менш болючий для населення, ніж в інших колишніх соціалістичних країнах, перехід Східної Німеччини до ринкової економіки.

Необхідно відзначити, що німецький досвід будівництва соціальної держави, яка характеризується високим рівнем економічного, політичного і соціального розвитку, викликає великий інтерес для України, де актуальною є проблема формування повноцінної ринкової економіки, створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини. Головні напрямки політики соціального ринкового господарства: всебічна підтримка підприємництва, згладжування соціальних протиріч, створення умов для підвищення рівня життя населення — актуальні і для нашої країни на сучасному етапі її розвитку.

Слід зазначити, що вагома роль у розробленні концепції соціальної ринкової економіки належить таким ученим, як Ф. Бему, Л. Ерхарду, А. Мюллер-Армаку, В. Ойкену, В. Репке, А. Рюстову. Окремі проблеми формування і розвитку соціального ринкового господарства завжди були в центрі уваги провідних українських учених: О. Амоші, Г. Башнянина, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Деркача, Б. Панасюка, А. Сіленка, В. Скуратівського, Г. Стеблій, В. Удовиченка, В. Черняка, С. Чистова й ін. Проте не можна стверджувати, що вже створено цілісну концепцію соціальної ринкової економіки. На сьогодні розвинуто низку її фундаментальних положень, вивчення і практичне застосування яких дасть змогу побудувати соціально орієнтовану ринкову економіку України.

Мета дослідження полягає в Дослідження еволюції теорії соціального ринкового господарства.

Завдання дослідження:

- 1) розглянути німецький неолібералізм як первинну ланку теорії соціального ринкового господарства;
- 2) з'ясувати роль держави в концепції соціального ринкового господарства;
- 3) визначити роль неолібералізму в теорії і практиці державного регулювання економіки;
- 4) охарактеризувати ордолібералізм як західнонімецький варіант неолібералізму;
- 5) вивчити процес впровадження і реалізації ідеї соціального ринкового господарства Л. Ерхардом;
- 6) з'ясувати об'єктивні результати впровадження моделі соціального ринкового господарства в Німеччині;
- 7) проаналізувати проблеми сучасної української економіки;
- 8) визначити схожі риси і відмінності України і ФРН 60-х років;
- 9) виявити потенціал впровадження моделі соціального ринкового господарства для економіки України.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи є концепція соціального ринкового господарства та її еволюція.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є можливості застосування теорії соціального ринкового господарства в умовах України на прикладі німецького досвіду.

Методологічною основою дослідження кваліфікаційної роботи є загальнонаукові і спеціальні методи пізнання та прийоми наукового дослідження, зокрема, рух від абстрактного до конкретного; єдність історичного та логічного; аналіз та синтез; принципи системності, комплексності та наукової об'єктивності, метод порівняльного аналізу.

Інформаційна база дослідження: матеріали періодичних наукових видань з економічної проблематики, збірники тез наукових конференцій, монографічні дослідження, наукові доповіді, статистичні щорічники, звіти, законодавчі акти, словники.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62-х найменувань). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки. Основний зміст викладено на 75 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 2 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи формування концепції соціального ринкового господарства» розглянуто німецький неолібералізм як первинну ланку теорії соціального ринкового господарства, роль держави в концепції соціального ринкового господарства та неолібералізм в теорії і практиці державного регулювання економіки. А саме зародження теорії соціального ринкового господарства в умовах повоєнного хаосу, розгалуження неолібералізму на теорію ордолібералізму В. Ойкена та теорією соціального ринкового господарств Альфреда Мюллера-Армака.

Розглянуто гасло ордолібералізма — соціальна справедливість та «Соціальна компенсація» соціального ринкового господарства. А також заходи державного втручання на практиці на думку В. Репке і Л. Ерхард.

Досліджено неолібералізм як причина західнонімецького економічного дива. Проаналізовано напрямки розвитку цієї теорії на практиці, а саме «соціальна компенсація», відмова від широкого одержавлення засобів виробництва та роль в економічному об'єднанні Німеччини.

У другому розділі «Становлення і розвиток концепції соціального ринкового господарства» розглянуто ордолібералізм, як західнонімецький варіант неолібералізму, процес впровадження і реалізації ідеї соціального ринкового господарства Л. Ерхардом та об'єктивні результати впровадження моделі соціального ринкового господарства в Німеччині.

Проаналізовано основні положення ордолібералізму — це принцип свободи конкуренції має явний пріоритет у ранжуванні «порядків», соціально-економічні системи як специфічна сукупність певних стандартних «порядків», упор насамперед на загальноекономічні, суспільно і духовно значущі цілі, взаємовплив економіки і політики, модель ринкового порядку, відсутність активності держави може зумовити сильний вплив великого бізнесу на політичну владу і суспільну атмосферу.

У політичній кар'єрі Людвіга Ерхарда розглянуто направлення на господарську свободу та фінансову стабільність, мінімізацію етатизма та боротьбу з централізмом та інфляцією та соціальний захист населення.

Під об'єктивними результатами мається на увазі вільний конкурентний порядок та економічне зростання, як наслідок політики Людвіга Ерхарда

У третьому розділі «Можливості реалізації моделі соціального ринкового господарства в Україні» розглянуто проблеми сучасної української економіки, Україну і ФРН 60-х років, їх схожі риси і відмінності та потенціал впровадження моделі соціального ринкового господарства для економіки України.

А саме розглянуто основні проблеми сучасної української економіки — це тінізація економіки, неефективність банківської системи, труднощі в залученні іноземних інвестицій, корупція, складне становище системи освіти.

Досліджено наші намагання «будувати» соціальну ринкову економіку призвели які призвели до поширення кланово-олігархічних груп.

Також представленні основні цілі соціальної політики держави:

- 1) досягнення повної зайнятості та високих доходів населення;
- 2) забезпечення високого рівня реалізації соціальних гарантій населення у сферах охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, забезпеченості житлом, соціальних виплат;
- 3) створення умов для реалізації соціального потенціалу людини та досягнення високого рівня політичної культури в суспільстві.

Та основні методи змін:

- 1) Формування соціально орієнтованої держави;
- 2) Структурні трансформації, забезпечення продуктивної конкурентоспроможності національного господарства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Соціальне ринкове господарство зобов'язане німецькому неолібералізму багатьма важливими ідеями. Німецький неоліберальний рух 1940-1950-х років запропонував власне вчення про народне господарство на основі синтезу ідей нової історичної школи, неокласичної концепції та традиційного лібералізму. Центральною ідеєю неоліберальної концепції стало визнання важливості активного впливу держави на інституційну матрицю господарського життя з метою створення надійних загальних умов ведення ринкового господарства і жорстких рамок для конкурентної боротьби.

2. Роль держави в концепції соціального ринкового господарства полягає у впливі на формування господарського порядку або ладу, а також впливі на процес виробництва. Перший напрямок передбачає регулювання діяльності монополій і сприяння конкуренції, підтримання оптимального співвідношення між приватною і державною видами власності, прямими і непрямими заходами втручання в економіку, встановлення правових норм господарювання. Другий напрямок передбачає весь комплекс державних заходів, що регулюють економічне зростання.

3. Практична модель соціального ринкового господарства знайшла відображення в реформах західнонімецької економіки кінця 40-х – початку 50-х років XX століття. Мінімально необхідна критична маса ринкових перетворень була здійснена швидко і комплексно: лібералізація цін, відміна численних регламентацій, що сковували господарську ініціативу, переорієнтація інвестиційних потоків у сферу виробництва споживчих благ і послуг. Найбільш яскравим критерієм ефективності економічної політики держави стали не масштаби її активності, а кінцеві результати розвитку національної економіки: так до початку 1960-х років ВВП Західної Німеччини збільшився в порівнянні з 1950 роком майже у три рази, середньорічні темпи зростання економіки склали 10%, а безробіття всього 1%.

4. Теоретичні основи соціального ринкового господарства були закладені в рамках концепції ордолібералізму В. Ойкеном, Ф. Бемом та Л. Ерхардом. Принципова відмінність теорії соціального ринкового господарства від інших напрямків економічної думки полягає в тому, що предмет діяльності економічних суб'єктів, в тому числі і держави - цілісна система, яка функціонує в нерозривній єдності економічних і соціальних інститутів. Модель соціального ринкового господарства, що створена в рамках ордолібералізму, ґрунтується насамперед на визнанні ринку в якості провідного соціально-економічного інституту. В основі розвитку суспільства - всеосяжна конкуренція і система договірних відносин.

5. Л. Ерхард є першим у світі ліберальним реформатором нового типу. Йому довелося працювати в умовах, коли державне втручання в економіку стало реальністю. Він розумів, що в умовах значного впливу соціалістичних ідей не обійтися без використання широких заходів щодо соціального захисту населення. Але важливим для Л. Ерхарда було збереження господарської свободи та фінансової стабільності Німеччини. Централізм і інфляція були його головними

ворогами. Л. Ерхард прагнув мінімізувати прояви етатизму, але не боротися з тією силою, яку розумніше було поставити на свій бік. У цьому полягала суть стратегії, що отримала назву «соціальне ринкове господарство». Акцент в ньому робився на «ринкове», а аж ніяк не на соціальне забезпечення.

6. Результатами впровадження моделі соціального ринкового господарства в Німеччині є те, що ця країна за десять років реформ змогла вийти на колосально новий рівень економічного розвитку. За безпосередньою участю Людвіга Ерхарда Західна Німеччина в кінці 40-х років була виведена з кризового стану. Вже у 1951 році загальний обсяг виробництва зріс на 1/3, у порівнянні з 1936 роком, а в 1956 році - подвоївся. Отже, колосальний економічний підйом країни в 1950-і роки стає своєрідним тріумфом соціального ринкового господарства. Основою успішного економічного розвитку і соціального добробуту суспільства стало забезпечення вільного конкурентного порядку. В цьому і проявилася головна особливість розвитку соціальної держави в ФРН, на відміну від інших європейських держав.

7. Той стан, в якому нині перебуває українська економіка, не може викликати захоплення. Стрімке падіння ВВП та промисловості, стрибок інфляції і знецінення гривні за останні роки стали тією вбивчою сумішшю, яка дуже негативно вплинула на життєвий рівень населення і впевнено відкинула Україну на місце найбіднішої держави Європи. Не останню роль в економічному обвалі минулих років зіграла відверто неефективна політика уряду та небажання влади здійснювати реальні реформи і зайнятися боротьбою з корупцією. В соціальній сфері знецінення національної валюти, зниження соціальної захищеності населення, заборгованість по виплаті заробітної плати та психологічна напруженість лише сприяють виникненню нових проблем поряд з вже існуючими.

8. Дослідження схожих рис і відмінностей України і ФРН 60-х років показало, що нічого спільного між ідеями німецьких класиків лібералізму та соціальної ринкової економіки і практикою українських реформ немає (крім, звичайно ж, терміну «соціальний»). Українці можновладці не завдали собі клопоту вникнення у сутність і причини економічної кризи, а відразу ж видали своє «ноу хау». Полягало воно, в першу чергу, у неймовірно «ефективному» вирішенні соціальної проблеми за рахунок примітивного арифметичного поділу державної власності. Результати відбудови повоєнної Західної Німеччини в дивовижно короткий термін красномовно свідчать про надзвичайну ефективність концептуальних та практичних заходів розроблених Людвігом Ерхардом та його соратниками. Наші ж намагання «будувати» соціальну ринкову економіку призвели до поширення кланово-олігархічних груп, приватизації ними підприємств природно-сировинного комплексу, консервування монополізації усіх сфер суспільно життя, руйнування соціальної сфери. Це призвело до таких негативних явищ, як криміналізація суспільства, корупція, глибоке майнове розшарування населення, «клановість» економічних відносин тощо.

9. З урахуванням того, що соціально орієнтованою економікою є народна економіка, що означає розвиток економіки в інтересах народу, та її модернізація - спосіб підвищення життєвого стандарту, що передбачає використання всіх типів і форм власності, всебічний соціальний захист населення й національне демократичне економічне планування, основною метою державної соціально-

економічної політики в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства є створення умов для реалізації соціального потенціалу людини. Для України соціально- економічна модернізація повинна означати: зміцнення конкурентоспроможності економіки та підвищення продуктивності праці як підґрунтя забезпечення довгострокової стабільності та динамічності економічного зростання і поліпшення соціально-економічних показників; модернізацію системи соціального захисту населення для надання їй ефективності з метою подолання бідності та забезпечення стабільного добробуту громадян. Запропонована в роботі модель розвитку національного господарства в Україні має бути спрямована на досягнення таких основних цілей соціальної політики держави: досягнення повної зайнятості та високих доходів населення; забезпечення високого рівня реалізації соціальних гарантій населення у сферах охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення, забезпеченості житлом, соціальних виплат; створення умов для реалізації соціального потенціалу людини та досягнення високого рівня політичної культури в суспільстві. Реалізація запропонованої моделі формування соціально орієнтованого ринкового господарства в Україні має оцінюватися за критерієм найвищого рівня - «поліпшення якості життя населення країни».

АННОТАЦИЯ

Барилец П. С. «Эволюция теории социального рыночного хозяйства».

Квалификационная работа на получение образовательного степени бакалавра по направлению 6.030501 «Экономическая теория». — Одесский национальный экономический университет. — Одесса, 2019.

В работе рассматриваются причины и условия эволюции теории социального рыночного хозяйства, факторы, влияющие на ее эволюцию, выяснены возможности применения этой теоретической концепции для совершенствования экономической модели Украины.

Проанализированы взгляды ученых как на модель социального рыночного хозяйства, так и на модели-предшественницы этой концепции, возможности применение этих моделей на практике.

Предложено: разработать новую концепцию дальнейшего развития Украины, реализация которой позволит задействовать другой механизм экономического развития страны, что позволит преодолеть кризисные явления в экономике, обеспечить постепенное внедрение модели социального рыночного хозяйства.

Ключевые слова: социальное рыночное хозяйство, ордолиберализм, неолиберализм, конкуренция, тенизация экономики, проблемы украинской экономики.

АНОТАЦІЯ

Барілець П. С. «Еволюція теорії соціального ринкового господарства».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі напрямом підготовки 6.030501 «Економічна теорія». — Одеський національний економічний університет. — Одеса, 2019.

В роботі розглядаються причини і умови еволюції теорії соціального ринкового господарства, фактори, що впливають на її еволюцію, з'ясовані можливості застосування цієї теоретичної концепції для вдосконалення економічної моделі України.

Проаналізовано погляди вчених як на модель соціального ринкового господарства, так і на моделі-попередниці цієї концепції, можливості застосування цих моделей на практиці.

Запропоновано: розробити нову концепцію подальшого розвитку України, реалізація якої дозволить задіяти інший механізм економічного розвитку країни, що дозволить подолати кризові явища в економіці, забезпечити поступове впровадження моделі соціального ринкового господарства.

Ключові слова: соціальне ринкове господарство, ордолібералізм, неолібералізм, конкуренція, тінізація економіки, *проблеми* української економіки.

ANNOTATION

Barilets P. S. "Evolution of the social market economy theory"

Qualifying work of obtaining a bachelor's degree in the specialty 6.030501 "Economic theory". — Odessa National Economics University. — Odessa, 2019.

The work discusses the causes and conditions of the evolution of social market economy theory, the factors influencing its evolution, clarifies the possibilities of applying this theoretical concept to improve the economic model of Ukraine.

This work analyzed the views of scientists as a model of social market economy, and of the model-predecessor of this concept, the possibility of applying these models in practice.

It was proposed: to develop a new concept for the further development of Ukraine, the implementation of which will let using a different mechanism of the country's economic development, which will allow overcoming the crisis fact in the economy, ensuring the gradual introduction of the social market economy model.

Keywords: social market economy, ordoliberalism, neoliberalism, competition, shadow economy, problems of the Ukrainian economy.